

ELG

TREKKELGEN I PASVIK 2002/2003 Resultater av undersøkelse

NILS ERLANDSEN OG TOR-ARNE BJØRN

Rapport:
Trekkelgen i Pasvik 2002/2003
Resultater av undersøkelse

Undersøkelsen er utført på oppdrag for Sør-Varanger kommune. Svanhovd miljøsender har stått for bearbeiding, rapportskriving og utgivelse.

Svanhovd miljøsender
9925 Svanvik
Februar 2003

Forsidebildet viser elg i vinterbeiteområdet i Øvre Pasvik.

Foto: Tor-Arne Bjørn

Forord

Denne rapporten er utarbeidet av Svanhovd miljøsender på oppdrag for Sør-Varanger kommune, og viser resultatene fra den pågående undersøkelsen av elgtrekket i Sør-Varanger. Den viktigste delen av undersøkelsen er å kartlegge vandringen fra Russland til Norge i den snødekte perioden av året. Tellingene foregår fra snøen legger seg i oktober-november til trekket sørover gjennom Pasvikdalen er over i februar.

Undersøkelsene har vært gjennomført systematisk hvert år siden høsten 1981. I 1996/97 ble det imidlertid bare foretatt en begrenset telling.

Feltarbeidet i 2002/03 er gjennomført av Jan Sotkajærvi i Øvre Pasvik og av Nils Erlandsen med støtte fra Steinar Wikan i Nedre Pasvik. I tillegg er det innhentet materiale fra reinpolitets undersøkelser langs grensen til Finland i Pasvikdalen, og opplysninger fra Rolf Randa om elgens bevegelser i Bjørnelvdalen/Langvasseidområdet. Hans opptegnelser er ikke tatt med i rapporten, men legges ved som vedlegg. Materialet er bearbeidet av Nils Erlandsen og Tor-Arne Bjørn. Paul E. Aspholm og Steinar Wikan har lest gjennom manuskriptet, og gitt kommentarer til bearbeidelsen.

Undersøkelsen viser en markant økning av elgtrekket i forhold til 2001/02 som var et bunnår.

Svanhovd miljøsender,
Februar 2003

Innledning og metode

På slutten av 1970-tallet ble det klart at det i løpet av senhøsten og vinteren kom en hel del elg trekkende over grensen fra Russland til Norge. Dyrene trakk sørover i Pasvik hvor grensegjerdene mot Finland og Russland dannet en kile. Foryngelseskogen i hogstfeltene utgjorde den viktigste beitebiotopen, hvor dyrene spiste både furubar og furubark. Barkskavingen er stadig blitt mer omfattende, og foryngelseskogen i de viktigste beiteområdene er nå til dels sterkt nedbeitet.

Om våren trekker dyrene nordover før de sprer seg utover et stort areal. En del av bestanden trekker over på russisk side der det finnes gode sommerbeiter mellom grensen og sperregjerdet som mange steder går et godt stykke inne på russisk territorium. Tidlig på vinteren starter trekket sørover igjen.

Systematiske registreringer av elgtrekking i Pasvik ble første gang utført høsten 1981 og er stort sett gjennomført årlig siden den gang. Et unntak er sesongen 1996/97 da det kun ble gjennomført en begrenset undersøkelse. Denne sesongen ble trekking stipulert på bakgrunn av de data som framkom av den begrensede undersøkelsen. Også vinteren 2000/01 ble det kun gjennomført en begrenset undersøkelse fordi finansieringen stoppet opp, og Svanhovd miljøsenter gjennomførte registrering i Nedre Pasvik i egen regi. Fra Øvre Pasvik ble det innhentet opplysninger fra Håkon Johnsen som på eget initiativ hadde gjennomført enkelte private registreringer. Resultatene for Øvre Pasvik for 2000/01 er derfor usikre.

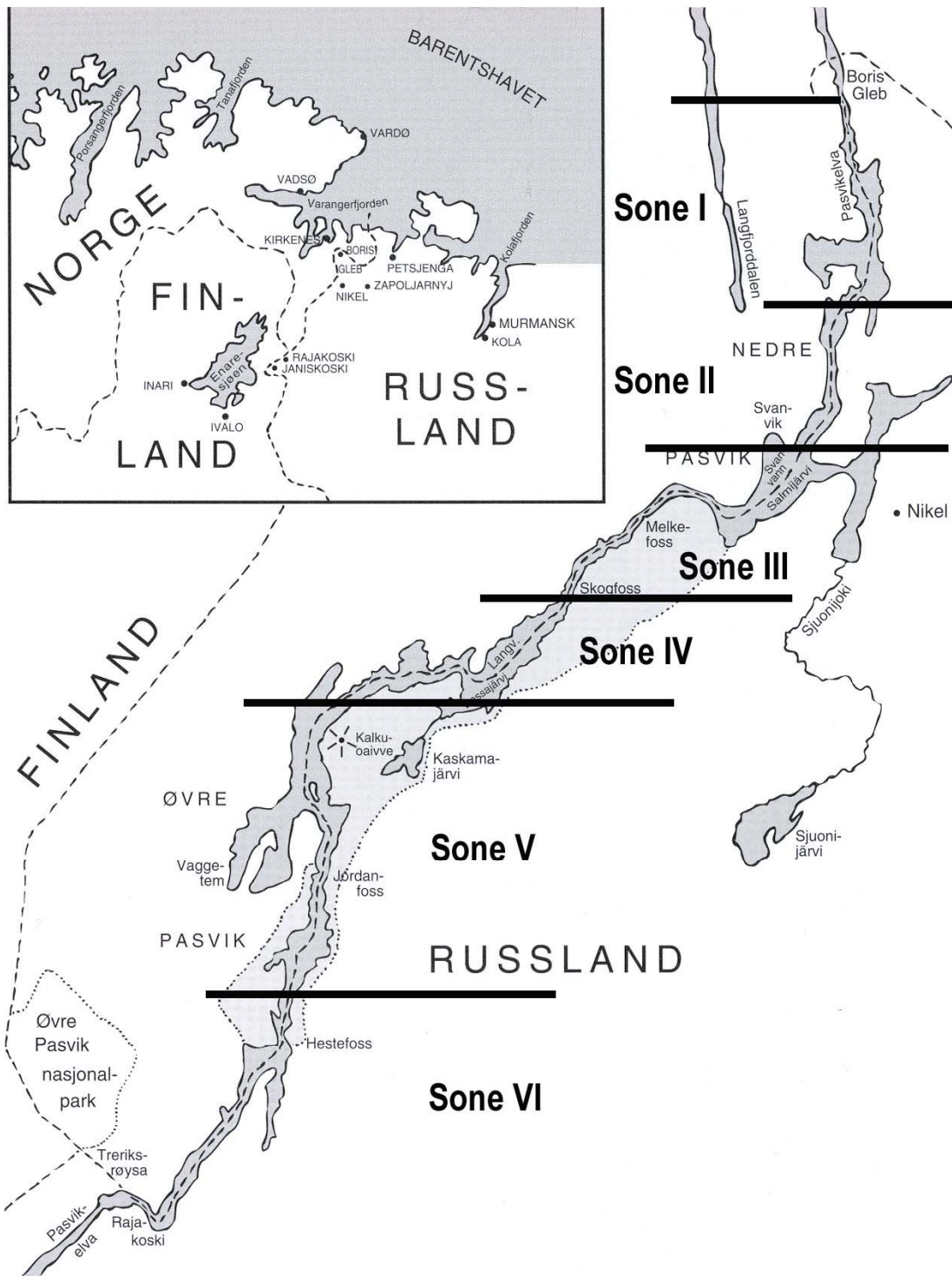
Opprinnelig var elgregistreringene et samarbeidsprosjekt mellom Fylkesmannen i Finnmark, Aust-Finnmark skogforvaltning (nå Statskog) og Sør-Varanger kommune. Siden 1994 har Sør-Varanger kommune overtatt ansvaret for prosjektet, men registreringene har stort sett vært gjennomført på samme måte som tidligere.

Det er utarbeidet årlige rapporter for registreringene. I 2001 ble det laget en utvidet rapport: *Elgen i Sør-Varanger – Oppsummering av systematiske registreringer 1981- 2000*. I tillegg til trekkelgdata, tar denne rapporten også for seg blant annet jaktstatistikk og gjerdenes betydning for elgtrekking.

Geografisk inndeling av undersøkelsesområdet

Pasvikdalen er delt inn i 6 soner i forbindelse med registreringsarbeidet. I tidligere rapporter er det ikke gitt noen beskrivelse av eksakte grenser mellom disse sonene. I årets registreringsarbeid er grensene mellom sonene delt slik:

- Sone I: Fra riksgrensen der denne går til land på vestsiden av Pasvikelva til grensemerke 168 ved Holmfossnakken.
- Sone II: Fra grm 168 til grm 150 på Utnes, Svanvik.
- Sone III: Fra grm 150 til Skogfoss kraftstasjon.
- Sone IV: Fra Skogfoss kraftstasjon til grm 80 ved Vaggetemstryket.
- Sone V: Fra grm 80 til Nyrud.
- Sone VI: Fra Nyrud til grm 9 ved Grensefoss.

Figur 1. Registreringssonene langs Pasvikelva.

Beskrivelse av de enkelte sonene

I. Langvasseid-Holmfoss

Sonen ble tidligere stort sett bare kontrollert langs bilvei og ikke på elva. Det trekket som observeres over veien, består hovedsakelig av stasjonære dyr som om sommeren står på norsk side ved Harefoss, Bodidalen, Ørnevannet, Langvasseid og Holmfossneset. Det var tidligere ingenting som tydet på at det går et markert trekk fra Norge til Russland i denne sonen. Vinteren 1988/89 ble strekningen nord for Trangsundet kontrollert systematisk med snøscooter uten at en kunne finne antydning til trekk over elva. Bare et skadet dyr kom fra Russland til Holmfossneset. Russiske grensevakter hevdet i 1992 at det foregår en bevegelse i denne sonen tidlig på høsten, og under trekkregistreringen sesongen 1993/94 fant man at dette trolig var tilfelle for denne sesongen. Til sammen 11 dyr ble registrert eller antatt å være kommet fra Russland. Sesongen 1994/95 ble dette området derfor undersøkt langt grundigere, men bare et dyr ble registrert fra Russland til Norge. Også sesongene 1997/98 og 1998/99 ble det kjørt patruljer på denne strekningen, men det ble ikke registrert at elg hadde krysset grensen. Sonen ble ikke kontrollert i 2001/02. Kontrollen i 2002/03 tyder på at trekket har tatt seg opp igjen i dette området.

II. Trangsundet-Svanvik

Det viktigste trekkområdet i Nedre Pasvik er strekningen Trangsundet-Svanvik. Normalt kommer alle dyrene over Trangsundet, men dersom trekket er tidlig og isen dårlig, kommer mange av dyrene over ved Svanvik (Utnes). Elg fra Boris Gleb-området (nord for sperregjerdet) kommer over til Norge her. Det gjør også elg fra Jarfjord og Grense Jakobselv som trekker over russisk territorium på vei til vinterbeitene i Øvre Pasvik. Denne sonen har blitt grundig undersøkt hvert år. Nytt i 2002/03 er at mange dyr også kom over elva nord for Trangsundet.

III. Svanvik-Skogfoss

Vanligvis er det bare et ubetydelig trekk i denne sonen, men når isen er sterk går en del stasjonære dyr begge veier ved Stenbakk.

IV. Skogfoss-Strykene

I denne sonen foregår det enkelte år (når det er god is) et markert elgtrekk fra Norge til Russland. Dette er et sløyfetrekk for dyrene som er på vei sørover Pasvikdalen. Elgene som går til Russland ved Hærgabakte sør for Kobbfoss, kommer inn i Norge igjen ved Vaggatem.

V. Vaggatem

Det andre viktige trekkområdet er Vaggatem og Kjerringneset. Her trekker elgene som har sommerbeite mellom grensen og sperregjerdet på russisk side i områdene Kalkuoavve og Mennika, over til Norge. Også dyr som går over til Russland ved Kobbfoss (sone IV) kommer nødvendigvis tilbake ved Vaggatem. Dette området blir grundig undersøkt hvert år.

VI. Nyrud-Grensefoss

Sør for Nyrud er det ikke registrert noe markert trekk. Det russiske sperregjerdet står tett ved elva og det er svært liten plass mellom gjerdet og grensen.

Under årets tellinger har sonene II, IV og V har vært gjenstand for tetttest overvåking. Dette er i tråd med de erfaringer man har fra tidligere år med hensyn til elgens trekksteder over Pasvikelva. Sone I ble tatt med i registreringsområdet etter at man fikk tips fra elvefarende om en viss aktivitet av elg. Det er ikke registrert kryssende elg i denne sonen etter 8. desember.

Registreringen har i hovedsak foregått fra snøscooter, men i første del av registreringsperioden også med bilpatrulje og til fots i sone II.

Klima

Gjennomsnittstemperaturen for perioden var noe kaldere enn normalen. Spesielt var januar 2003 kald med en gjennomsnittlig døgnmiddeltemperatur på $-20,1^{\circ}\text{C}$.

Tabell 1. Middelttemperatur for de aktuelle måneder målt 2 meter over bakken på Svanhovd miljøsenters, sammenlignet med normalen for Noatun 1961-1990

Sesong	Okt	Nov	Des	Jan	Feb
2002/03	-0,4	-10,9	-13,2	-20,1	-
Normal	0,3	-7,0	-12,7	-15,4	-13,9

Det var et markert skille i snødybde mellom Øvre- og Nedre Pasvik. Mens forholdene i nedre del må karakteriseres som godt i overkant av snittet for de foregående år, var det betydelig mindre snø i øvre del.

Tabell 2. Snødybde (cm) for aktuelle datoer siste sesong i forhold til de fem foregående sesonger målt på Svanhovd miljøsenters

Sesong	1. nov	15. nov	1. des	15. des	1. jan	15. jan
1997/98	10	17	22	14	29	37
1998/99	7	15	3	13	26	26
1999/00	0	13	0	18	18	25
2000/01	10	0	1	5	9	0
2001/02	16	34	27	24	23	20
2002/03	21	39	28	31	55	63

Registreringsarbeidet startet i begynnelsen av november i sonene II og V. I sone III og IV startet registreringen i begynnelsen av desember. I sone I, som man i utgangspunktet ikke hadde tenkt å undersøke, ut fra tidligere erfaringer, ble første registreringstur tatt den 8/12, som før nevnt etter tips. Registreringen ble avsluttet ved utgangen av januar.

Resultater

Det første trekket i nedre Pasvik ble registrert den 3. og 4. november i Trangsundet (sone II), der elgen ikke hadde tid til å vente på sikker is, men svømte over.

I øvre Pasvik ble de første dyrene registrert den 7. november ved Kjerringnes. Deretter var aktiviteten liten, særlig i nedre Pasvik, til over midten av november. Da fikk man en periode fram mot 10. desember da mange dyr gikk over elva, særlig i sone II. I øvre Pasvik har trekket vært jevnere fordelt i registreringsperioden. I sone I registrerte man ingen trekkelig etter den 8. desember.

Tabell 3. Registrering av elgtrekket over Pasvikelva vinteren 2002/03

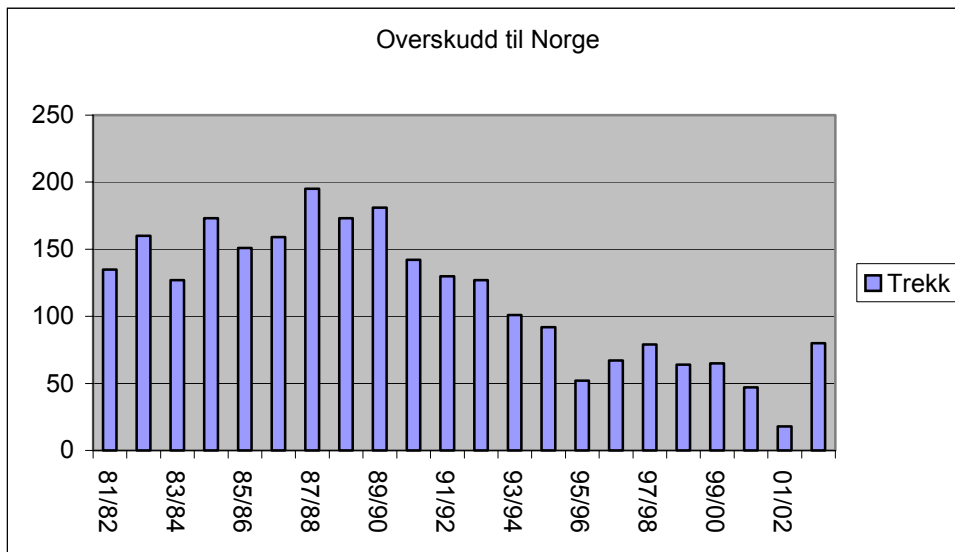
Sone	Lokalitet	Registrering av elgtrekket			Merknad
		Dato	Til Norge	Til Russland	
I	Grm 189-190 r 893 251	8/12	2		Ku og kalv. Svømt o. Harefoss
I	Grm 186. rute 894 241	8/12	3		1 ku 2 kalv
I	Grm 184-185 r. 896 231	8/12	1		Voksen. Kjønn?
II	Grm 167 4-600 m N for	6/12	13		6 voksne 7 kalv
II	Grm 158 S i Trangsundet	23/11	3		3 kyr
II	Grm 167 100 m Syd for	19/11	3*		1 ku 2 kalv. Kua gjennom isen. Avlivet.
II	Grm 153-154 Mellesmo	19/11	5		1 okse 2 kyr 2 kalv
II	Grm 158 S i Trangsundet	19/11	3		1 voksen 2 kalv
II	Grm 163 N i Trangsundet	4/11	4		2 ku 2 kalv (?)
II	Grm 163-164 N i Trangs.	3/11	6		1 okse 2 kyr 3 kalv
III	Grm 137 v/Nilsrud gård	6/12	2	2	2 voksne
IV	Skogfoss kraftstasj.	13/12	2		1 ku 1 kalv
IV	Grm 115 N på Langvatnet	3/12	2		2 voksne
IV	Grm 95-96 Hærgæbahda	13/12	3		3 voksne
IV	Grm 96-97 Kobbfossbukta	14/1	2	2	2 voksne (De samme dyrene)
IV	Grm 99-100 Håksethbukta	16/1	1		1 voksen
IV	Grm 94-95 Hærgæsbahda	7/1		7	5 voksne 2 kalv
IV	Grm 90 N i Strykene	7/1	7		Samme dyr som ovenfor
IV	Grm 90-91 N i Strykene	23/1	1	1	1 voksen (Samme dyr)
V	Grm 86-87 Nivasaari	26/1		1	1 voksen
V	Grm 76-77 N Bjørnholmen	26/1	1		1 voksen
V	Grm 74-75 S Lauvholmen	16/1	2	2	2 voksne (Samme dyrene)
V	Grm 68-69 Skolteholmen	30/12	2		1 voksen 1 kalv
V	Grm 68 Skolteholmen	7/11	6		4 voksne 2 kalv
V	Grm 68-69 Skolteholmen	12/11	2		1 voksen 1 kalv
V	Grm 68-69 Skolteholmen	19/11	8		7 voksne 1 kalv
V	Grm 68-69 Skolteholmen	2/12	4		4 voksne
V	Grm 68-69 Skolteholmen	13/12	4		3 voksne 1 kalv
V	Grm 64-65 Nesheim	11/1	3		3 voksne
Sum			95*	15	

*medregnet avlivet ku. Se sone II, 19/11.

Tabell 4. Overskudd (nettoinnvandring) av trekkelg vinteren til Norge 2002/03

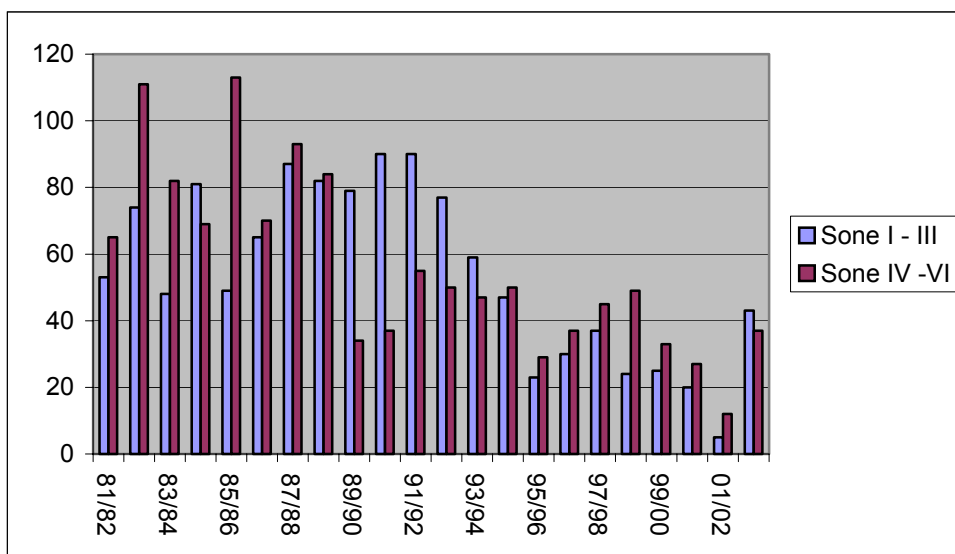
Sone	Til Norge	Til Russland	Overskudd til Norge
I	3 voksne 3 kalv	-	6
II	19* voksne 18 kalv	-	37*
III	2 voksne	2 voksne	0
IV	15 voksne 3 kalv	8 voksne 2 kalv	8
V	26 voksne 6 kalv	3 voksne	29
Sum	65* voksne 30 kalv	13 voksne 2 kalv	80*

* medregnet avlivet ku.

Figur 2. Variasjon i antall trekkelg (overskudd til Norge) i vinterperiodene fra 1981/82 til 2002/03

Det totale overskuddet til Norge var på totalt 80 dyr. Sammenlignet med registreringene forrige sesong hvor netto overskudd til Norge var på 18 dyr, representerer dette den største økningen fra en sesong til en annen i hele undersøkelsesperioden.

Figur 3. Variasjon i antall trekkelg (overskudd til Norge) fordelt på Nedre- og Øvre Pasvik fra 1981/82 – 2002/03

Erfaringer fra tidligere år var at det meste av elgtrekket i nedre Pasvik gikk over Trangsundet og i Bjørnsund, mens det var registrert liten aktivitet lenger nord i dalen. Denne sesongen ser det imidlertid ut til å være et brudd i dette mønsteret, i det 50% av dyrene har passert over Bjørnevatnet like syd for Holmfoss og i sone I, ved og syd for Hårefoss. Sammenlignet med 2001/02 er økningen av grensekryssende elg i Nedre Pasvik særdeles stor.

Selv om den ikke er så markant som i Nedre Pasvik, er det også i Øvre Pasvik en stor økning i antall trekkelg til Norge.

I Nedre Pasvik er det registrert en særdeles høy andel av kalver (50%). Det kan alltid knyttes en liten usikkerhet til tallet siden sporene ikke alltid er helt ferske, og dermed noe vanskelig å tyde. Likevel kan man slå fast at kalveandelen er adskillig høyere enn de foregående årene. Tilfeldige synsobservasjoner bekrefter også at det var mange kyr med tvillingkalver å se. I Øvre Pasvik er det registrert en relativ normal kalveandel (21 %).

I den første tiden av registreringsperioden var det stor aktivitet av både elg og andre dyr som trakk ned til elvebreddene for å beite. Tidligst i perioden var Rødsandområdet godt besøkt av beitende elg, men fra sist i november til midten av desember var det også stor aktivitet langs nær sagt hele strekningen fra Utnes til Rødsand. Opplysninger fra beboerne i Rødsand tyder på at de beitende dyrene i hovedsak var dyr som hadde oppholdt seg i området utover høsten, mens det i Bjørnsund er mer usikkert hvor dyrene kom fra. Sist i januar meldes det om et stort antall elg langs riksveien mellom Skogfoss og Vaggetem, muligens flere enn 25 dyr.

Etter det store snøfallet i midten av desember opphørte all aktiviteten av elg langs elva i Nedre Pasvik. Dette kan tyde på at dyrene da trakk oppover mot Øvre Pasvik, der det var langt mindre snø i denne perioden.

Langt mindre snø i øvre Pasvik kan også være en av grunnene til at trekket der har fordelt seg langt jevnere over registreringsperioden enn hva tilfellet har vært nord i dalen.

Registreringer langs finskegrensen

Are Halonen i reinpolitiet kjører jevnlig langs finskegrensen fra Neiden/Munkelvdalområdet til Pasvik. Han har registrert antall trekkende elg til vinterbeiteområdene i Pasvik fra snøen kom i november fram til slutten av januar. Trekket startet her 20. november. I løpet av hele desember var det ingen dyr på trekk før det igjen startet i begynnelsen av januar. Det er ikke foretatt skille på voksne og kalv. Tabellen viser antall dyr som har passert Rajapää på trekk sørover.

Tabell 5. Trekkelg til Pasvik forbi Rajapää i 2002/03

Dato	Antall dyr
20. november	8
21. november	6
05. januar	10
10. januar	4
11. januar	2
14. januar	2
21. januar	4
Sum	36

Halonen opplyser videre at det fortsatt er mange dyr i Neiden/Munkelvdalområdet. Det samme opplyser Ulf Egil Magga som har rein i området. Det er enkelte år tidligere registrert elg som er i området hele vinteren, men normalt vil dyrene trekke sørover til Pasvikdalen og i løpet av mars er det vanligvis ikke dyr igjen i området.

Konklusjon

Totalt har man observert 95 elg som har krysset elva begge veier i registreringsperioden. Av disse har 15 dyr gått til Russland for så å komme til Norge igjen i Øvre Pasvik. Dette er det kjente "sløfetrekket" som er beskrevet i tidligere rapporter. Overskuddet til Norge (nettoinnvandringen) blir dermed 80 dyr. Dette er det største antallet som er registrert siden 1994/95, og en meget stor økning fra foregående registreringsperiode hvor nettoinnvandringen til Norge var på 18 dyr. Kalveandelen i Nede Pasvik er svært høy.

Litteratur

- Günther, M., Wikan, S. og Bjørn, T.A. 2001. Elgen i Pasvik – Oppsummering av systematiske registreringer i perioden 1981 – 2000. – *Rapport Svanhovd miljøseniter*, 30 s.
- Wikan, S. 1999. Elg – Trekkelgen i Pasvik 1998/99. Resultater av undersøkelse. – *Rapport Svanhovd miljøseniter*, 21 s.
- Wikan, S. 2002. Elg – Registrering av trekkelg på Pasvikelva 2001 – 2002. – *Rapport Svanhovd miljøseniter*, 8 s.

VEDLEGG**ELG PASSERT LANGVASSEID HØSTEN 2002 – REGISTRERINGER FORETATT AV ROLF RANDA**

DATO	Antall dyr (ku+kalv)	Retning (fra-til)	Sted
6/10	1+2	N-S	RV 885 v/km-merke 9,0 (Anker Sotkaj). Snø
17/10	1+1	N-S	Passert RV 885 nede ved Ørnelva og Langvasseidvegen samme dag. 20 cm snø
10/11	1+2	N-S	Passert RV 885 oppe ved Ørnelva og Langvasseidvegen samme dag. Mere snø
15/11	1+2	N-S	Passert RV 885 oppe ved Ørnelva og Langvasseidvegen samme dag. Kom fra Bjørnelvdalen hvor det var scooterkjøring denne dagen. 60 cm snø
17/11	1+2	S-N	Passert Langvasseidvegen. Retur til Bjørnelvdalen i.l.a. dagen, passert Rognmo kl 2200.
18/11	1+2	S-N	Passert vestover ved Bjørnevannet
19/11	1+2	S-N	Fulgt RV 885 fra Bj.vannet til Vintervegskaret. Gått vestover mot skytterhuset.
22/12	1+2		Sett om kvelden ved Rognmo i Bjørnelvdalen
24/12	1+2	N-S	Spor krysset RV 885 ved Storfjell og oppe ved Ørnelva, passerte Langvasseidvegen kl 1030
27/12	1+2	N-S	Spor krysset RV 885 ved Storfjell og oppe ved Ørnelva, passerte Langvasseidvegen ca kl 1300
30/12	1+1(?)	S-N	Krysset Langvasseidvegen og oppholdt seg ved Moksnes til 3/1. Gikk da sørover igjen. 1m snø

Sum passeringer N-S Langvasseid 5 kyr, 9 kalver i perioden 6/10 – 27/12. Elg passert mellom Langvasseid og Brattli ikke notert.